

UKRAIŃSCY MIGRANCI W POLSCE

Raport

Warszawa, październik- listopad 2009

Rostyslav Kramar

IOM International Organization for Migration

Spis treści

Wstęp	3
1. Charakterystyka wspólnoty ukraińskiej w RP.....	6
1.1. Historia.....	6
1.2. Ukraińcy w Polsce.....	7
1.3. Rozmieszczenie terytorialne ukraińskich imigrantów w Polsce.....	8
2. Wyniki badania- kanały przepływu informacji.....	10
2.1. Źródła preferowane.....	10
2.2. Media.....	11
2.3. Sfera usług	15
3. Wyniki badania- informacje demograficzne.....	20
3.1. Płeć.....	20
3.2. Wiek.....	20
3.3. Długość pobytu w Polsce.....	20
4. Trudności w przeprowadzeniu badania.....	21
5. Podsumowanie i rekomendacje	22

Wstęp - cel badania mapującego (Mapping Exercise), grupa docelowa i metodologia

Celem badania przeprowadzonego przez Międzynarodową Organizację do spraw Migracji (International Organization for Migration – IOM) jest zidentyfikowanie głównych kanałów przekazywania informacji oraz zlokalizowania potencjalnych beneficjentów programu dobrowolnych powrotów. Ostatecznym celem badania jest usprawnienie komunikacji między IOM i społecznościami migranckimi w Polsce poprzez publikacje w mediach, reklamy i prezentacje skierowane do poszczególnych grup.

Pierwsze badanie takiego typu odbyło się w Wielkiej Brytanii w grudniu 2005r. i dotyczyło brazylijskiej społeczności. Od tamtej pory odbyło się już kilkadziesiąt podobnych badań mapujących.. Badanie odbywające się w Polsce dotyczyło Białorusinów, Nigeryjczyków, Ormian, Ukraińców oraz Wietnamczyków. Przeprowadziło je 5 asystentów należących do poszczególnych grup narodowych. Przy wyborze kandydatów kierowano się ich wiedzą na temat funkcjonowania własnej grupy i możliwością dotarcia do respondentów, co jest kluczowe dla powstania rzetelnego opracowania. Badanie zostało zrealizowane w październiku i listopadzie 2009r.

Podobnie jak wcześniejsze badania to również zmierzało do:

- Oszacowania wielkości poszczególnych grup oraz ich rozmieszczenia w Polsce;
- Określenia preferowanych środków przekazu informacji takich, jak stacje radiowe, gazety i czasopisma, a także inne źródła, z których migranci czerpią wiedzę;
- Wskazania, w jakich językach migranci chcieliby otrzymywać informacje;
- Ustalenia, w jakich instytucjach najlepiej jest rozpowszechniać informacje o programie dobrowolnych powrotów;
- Wskazania organizacji funkcjonujących w społecznościach migranckich oraz liderów, do których imigranci zwracają się po porady.

W badaniu wykorzystany został kwestionariusz składający się z dwóch sekcji. Pierwsza z nich dotyczyła mediów oraz innych kanałów informacyjnych, które są źródłem wiedzy dla imigrantów mieszkających w Polsce należących do poszczególnych grup etnicznych. Poświęcona była także organizacjom i instytucjom, do których udają

się, aby spotkać swoich rodaków. Druga sekcja kwestionariusza dotyczyła cech demograficznych: płci i wieku respondentów oraz czasu przebywania w Polsce. IOM dokłada szczególnej staranności w zachowaniu anonimowości osób ankietowanych, dlatego nie gromadzono żadnych danych osobowych.

Najpierw należało przetłumaczyć kwestionariusz z języka angielskiego na polski uwzględniając specyfikę Polski. Następnie kwestionariusz tłumaczony był na języki, którymi posługują się imigranci: armeński, białoruski, ukraiński i wietnamski. W przypadku Nigeryjczyków ankietę przeprowadzana była po angielsku. Poszczególni asystenci tłumacząc kwestionariusz uwzględniali specyfikę własnej grupy narodowej.

W badaniu poza kwestionariuszem wykorzystano także inne sposoby zbierania danych, jak rozmowy z liderami poszczególnych społeczności imigranckich czy przegląd istniejących publikacji. Bezcennym zasobem jest także wcześniejsze doświadczenie asystentów.

W każdej z grup narodowych przeprowadzono, co najmniej 40 ankiet. Informacje o liczbie respondentów znajdują się w każdym raporcie poświęconym poszczególnej grupie (w trzecim rozdziale). Chociaż najwięcej ankiet przeprowadzono w aglomeracji warszawskiej, co zgodne jest z preferencjami dotyczącymi wyboru miejsca zamieszkania obserwowanymi wśród imigrantów, to wywiady odbywały się także w innych częściach Polski. Wykorzystano też pocztę elektroniczną. Dzięki temu zgromadzono bardziej kompletną wiedzę na temat rozmieszczenia imigrantów w całym kraju.

W raportach znaleźć można tabele i wykresy stworzone na podstawie odpowiedzi zgromadzonych w trakcie badania. W większości pytań wykazać można było więcej niż jedną możliwość, dlatego odpowiedzi nie sumują się do liczby równej liczbie ankietowanych.

W związku z tym, że w projekcie szczególny nacisk został położony na zidentyfikowanie mediów, organizacji, instytucji religijnych oraz osób, z którymi imigranci się stykają, w ramach projektu powstały także wyłącznie na potrzeby IOM dodatkowe bazy danych, które organizacja będzie wykorzystywać w celu dotarcia do migrantów z informacją o programie dobrowolnych powrotów.

Na zakończenie należy podkreślić, że żaden z raportów nie przedstawia rezultatów badań, które uznać można za reprezentatywne statystycznie. Jednakże

materiał dostarczony przez poszczególnych asystentów wzbogaca stan wiedzy na temat funkcjonowania wybranych społeczności migrantów oraz przyczynia się do lepszej komunikacji między IOM a potencjalnymi beneficjentami.

1. Charakterystyka wspólnoty ukraińskiej w RP

1.1. Historia

Ukraina, była republika ZSRR, uzyskała niepodległość w 1991 r. Pod względem administracyjno-terytorialnym Ukraina składa się z 25 obwodów oraz autonomicznej Republiki Krym. Wg. powszechnego spisu ludności z roku 2001 prawie 80 proc. ludności Ukrainy stanowią etniczni Ukraińcy. Największą mniejszością jest mniejszość rosyjska – ok. 17 proc.

W ciągu ostatnich dwóch dekad Ukraina przeżywa głęboki kryzys demograficzny: od roku 1989 do 2009 liczebność ludności Ukrainy zmniejszyła się z 52 mln. do 46 mln. Tak drastyczne pogorszenie sytuacji demograficznej spowodowane jest trwałym kryzysem gospodarczym, bolesnym procesem transformacji ustrojowej, a także nasilającą się z każdym rokiem emigracją.

Permanentny polityczny kryzys na Ukrainie, który nie sprzyja stabilizacji gospodarczej kraju, zmusza ludność do szukania źródeł utrzymania za granicą. Migracja zarobkowa jest wielkim problemem ukraińskiego rynku pracy. Wg różnych ocen poza granicami Ukrainy obecnie pracuje od 2 do 6 mln. Ukraińców. Około 80 proc. ukraińskich migrantów pracuje nielegalnie. Według danych statystycznych znaczna część migrantów ma dość wysokie zawodowe kwalifikacje, wielu wykształcenie wyższe. Jednak fakt, że poza Ukrainą przeważnie pracuje się nie w swoim zawodzie nie powstrzymuje migracji.

Wśród głównych przyczyn migracji zarobkowej z Ukrainy wskazać można wysoki poziom bezrobocia, niskie pensje, brak perspektyw dla znalezienia pracy w swoim zawodzie, upadek niektórych branż gospodarki narodowej, nierównomierność rozwoju gospodarczego regionów Ukrainy. Jak wynika z socjologicznych badań publikowanych na Ukrainie, zdecydowana większość migrantów zarobkowych jest zadowolona z finansowo-materialnych wyników swojej pracy za granicą. Jednocześnie eksperci ukraińscy alarmują, że w skutek tak licznej i pogłębiającej się migracji zarobkowej Ukraina traci swój potencjał ekonomiczny, a w znacznym stopniu i demograficzny.

1.2. Ukraińcy w Polsce

Polska jest geograficznie najbliższym do Ukrainy wielkim krajem UE. RP z Ukrainą łączy wiele polityczno-gospodarczych oraz kulturowych powiązań. Polska jako pierwszy kraj na świecie uznała Ukrainę jako niepodległe państwo.

Od początku lat 1990, po likwidacji żelaznej kurtyny na polsko-ukraińskiej granicy, miliony Ukraińców odwiedziło Polskę. W latach 1990 burzliwie się rozwinął polsko-ukraiński transgraniczny drobny handel. W miarę tego jak drobny handel przestawał być rentownym zajęciem, wielu Ukraińców zaczęło starać o bardziej stabilną i dochodową pracę w Polsce. Specyfika systemu wizowego oraz wymagania dotyczące zatrudniania obcokrajowców w Polsce przyczyniły się jednak do tego, że większość obywateli Ukrainy pracowała w RP nielegalnie. Według różnych szacunkowych nie zweryfikowanych danych, którymi operują polskie i ukraińskie instytucje (tak państwowe jak i pozarządowe) w Polsce może przebywać nawet 250 tys. pracowników z Ukrainy, wiele z których wykonuje prace nie rejestrowane. Większość pracujących w Polsce Ukraińców pochodzi z zachodnich obwodów kraju, najmniej rozwiniętych pod względem gospodarczym.

Od 2 lutego 2009 roku obywatele Ukrainy mogą być zatrudnieni w Polsce bez zezwolenia na prace na okres do 6 miesięcy (pod warunkiem posiadania wizy roboczej). Uproszczenie to chociaż i złagodziło pewne napięcia, nie rozwiązało jednak problemu nielegalnej migracji zarobkowej. Nielegalnej pracy w Polsce nadal podejmują się ci obywatele Ukrainy, którzy przyjeżdżają z wizą turystyczną, bądź tacy, którym się kończy wiza robocza, a zależy im na nie przerywaniu rozpoczętego w Polsce zarobkowania. Osobną grupę wśród migrantów stanowią ci, którzy przeszli na nielegalny status jeszcze przed rokiem 2009.

Ukraińcy przybywający do Polski w poszukiwaniu pracy wybierają różne strategie integrowania się ze społeczeństwem polskim. Ci, którzy przyjeżdżają na okres krótkoterminowy (kilka miesięcy) cały swój pobyt w Polsce podporządkowują strategicznemu celowi – zarabianiu pieniędzy. Ze względu na kulturową i językową bliskość Ukraińców i Polaków ten segment ukraińskiej migracji nie jest wyobcowany z polskiej społeczności, nie mniej jednak integruje się z polskim społeczeństwem w znacznie mniejszym stopniu, niż ci, którzy przybywają w RP na okres długoterminowy.

Do takich należą fachowcy, przedstawiciele zawodów, na które jest zapotrzebowanie na polskim rynku pracy oraz studenci, którzy stanowią dzisiaj najliczniejszą narodową grupę wśród studentów-obcokrajowców w RP.

Specyfika społeczności ukraińskiej w Polsce polega na tym, że w tym kraju istnieje, choć nie zbyt, liczna grupa autochtonicznej mniejszości ukraińskiej (wg. spisu ludności w roku 2002 ponad 27 tys.), jednak bardzo aktywna i dobrze zorganizowana, z rozbudowaną instytucjonalną siecią. Mniejszość ta rozszkana jest po całym kraju, co pokrywa się z rozproszeniem migracji zarobkowej, a tym samym jest ważną siecią migracyjną dla obywateli Ukrainy.

1.3. Rozmieszczenie terytorialne ukraińskich imigrantów w Polsce

Tradycyjnie Ukraińcy przyjeżdżają do pracy w wielkich miastach, przede wszystkim do Warszawskiej metropolii. Migranci krótkoterminowi i sezonowi preferują południowo-wschodnie oraz centralne regiony Polski. W ostatnich latach obserwuje się poszerzenie geografii ukraińskiej zarobkowej migracji aż do północno-zachodnich województw RP. Migranci z Ukrainy nie zamieszkują razem w jakichś większych narodowych grupach. Natomiast lubią wynajmować mieszkania na spółkę z rodakami (kilka osób) w tanich dzielnicach, ważny jednak jest dobry dojazd do miejsc pracy.

Rysunek 1. Geografia ukraińskiej migracji zarobkowej w Polsce.

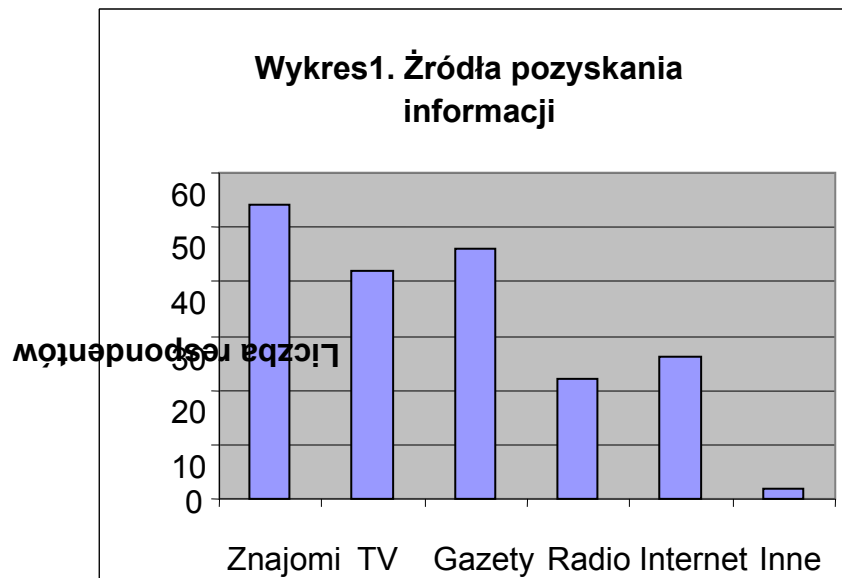
Miejsca największych skupisk imigrantów z Ukrainy.

2. Wyniki badania- kanały przepływu informacji, z których korzystają Ukraińcy w RP

2.1 Źródła preferowane

Respondenci w zdecydowanej większości interesują się wiadomościami z Polski i z Ukrainy na temat życia gospodarczego, społecznego, a w nieco mniejszym stopniu kulturalnego i politycznego. Wykres 1 pokazuje skąd respondenci najczęściej pozyskują informacje.

Źródło: opracowanie własne

Większość respondentów wskazuje na wielkie znaczenie ustnej informacji uzyskanej od znajomych i przyjaciół, podkreślając tym samym, że nade wszystko cenią źródła, które uważają za sprawdzone i zaufane. Również ważnymi źródłami informacji dla respondentów są telewizja, prasa, trochę rzadziej – radio i Internet.

Z Internetu przeważnie korzysta ta część respondentów, która w Polsce w większym czy mniejszym stopniu zadomowiła się (fachowcy, studenci). Bardzo rzadko z Internetu korzystają migranci wahadłowi, a szczególnie ludzie w wieku średnim i powyżej średniego. Nikt z respondentów spośród ważnych źródeł informacji z których miał okazję do tej pory korzystać nie wskazał ulotek. Natomiast większość podkreśla, że chętnie by skorzystała z takiej formy pozyskania informacji.

2.2. Media

Język mediów

Zdecydowana większość respondentów swobodnie korzysta z informacji w mediach (prasa, radio, TV, Internet) w trzech językach: ukraińskim, rosyjskim, polskim (patrz tabela poniżej):

Tabela 1. Język mediów

Język	Gazety	Radio	TV
Ukraiński	56	56	56
Rosyjski	49	44	45
Polski	50	48	47
Angielski	11	4	4

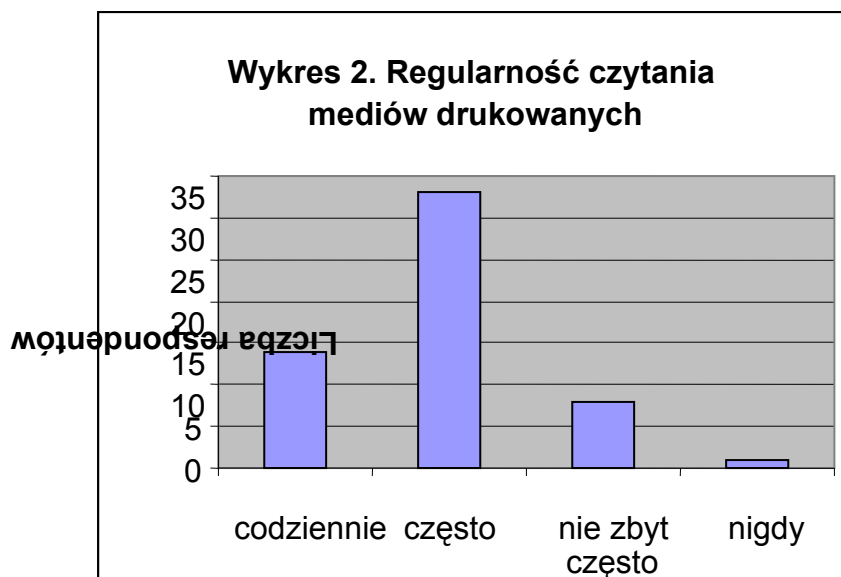
Razem respondentów: 56.

Źródło: opracowanie własne

Z przeprowadzonych ankiet i rozmów wynika jednak, że jeśli byłaby możliwość wybierania np. gazety w którymś z trzech zrozumiałych języków, to respondenci woleliby mieć informacje w języku rodzimym, czyli ukraińskim (rzadziej, jeśli respondent pochodzi ze Wschodu czy Południa Ukrainy - w rosyjskim).

Intensywność czytania

Ponieważ na Ukrainie, jak i w większości krajów postsowieckich, nie ma tradycji czytania gazet codziennych, większość respondentów podkreśla, że prasę czyta często, ale nie codziennie. Ta tendencja zauważalna jest nie tylko wśród pracowników o niskich kwalifikacjach. Respondenci wykonujący ciężką fizyczną pracę (na budowach, sprzątanie i utrzymanie domów) mówią też, że intensywność czytania zależy od pory roku (latem więcej pracy, a zatem mniej czasu na czytanie).

Źródło: opracowanie własne

Tytuły prasowe

Respondenci chętnie czytają polskie gazety o zasięgu ogólnokrajowym i regionalnym, szczególnie (jeśli chodzi o migrantów zarobkowych) – gazety bezpłatne i z ogłoszeniami (*Metro, Oferta, Echo Miasta, Anonse*). Zauważyć też można, że wśród prasy płatnej przeważają gazety i czasopisma niezbyt drogie (do 3-4 zł.). Podkreślić też należy, że respondenci starają się zdobywać prasę ukraińską, którą bliscy przekazują im z Ukrainy (autobusami). Zdarza się, że jedną gazetę z Ukrainy czyta się kilkakrotnie, przekazuje się rodakom-migrantom przy okazji spotkań (w miejscach pracy, w cerkwiach). Wśród respondentów w Polsce zdomowionych i po części zintegrowanych ze wspólnotą Ukraińców-autochtonów zaobserwowano zainteresowanie mediami mniejszości, w tym ukraińskojęzycznym tygodnikiem „Nasze słowo” (*Наше слово*).

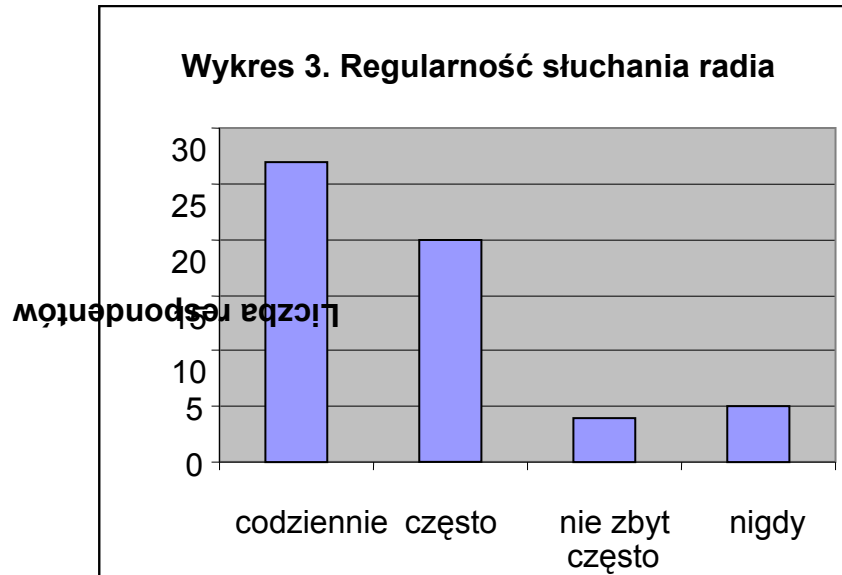
Wśród gazet ogólnokrajowych popularnym wśród respondentów wyraźnym liderem jest *Gazeta Wyborcza* ze względu na znaczną ilość ogłoszeń i jej wydania regionalne. Zauważyć można, że respondenci, którzy przyjeżdżają do Polski na kilka miesięcy bądź pracują nielegalnie, znacznie częściej wskazują, że czytają bezpłatne gazety z ogłoszeniami. Natomiast respondenci mieszkający w Polsce dłużej, po części już zakorzenieni, preferują prasę społeczno-polityczną, nasyconą informacjami z Polski i ze świata.

Jeśli chodzi o prasę z Ukrainy, czytana przez respondentów, to najczęściej w ankietach występuje lwowska gazeta Ekspres (Експрес), a dokładniej jej t. zw. numer-tygodnik (czwartkowy). Ta wysokonakładowa zachodnio-ukraińska gazeta dużo uwagi poświęca kwestiom migracji zarobkowej (od kilku lat tą gazetę do Warszawy dostarczają kierowcy autobusów, obsługujący trasę Lwów-Warszawa).

Radio

Respondenci chętnie słuchają polskich i ukraińskojęzycznych radiostacji. Najczęściej padało stwierdzenie, że radia słucha się często, lecz nie codziennie (co prawda niektórzy respondentów byli niezadowoleni sformułowaniem ankiety „często – 2 razy w tygodniu”, twierdząc, że często to może być 3-4 razy, ale nie codziennie).

Migranci zarobkowi generalnie słuchają polskich stacji o charakterze rozrywkowo-muzycznym. Podkreślają to pracujący na budowach, w gospodarstwach domowych, a także w firmach świadczących usługi transportowe. Jedna z respondentek, od kilku lat pracująca w Polsce nielegalnie (jako gospodyni domowa) na pytanie, dlaczego tak często słucha radia odpowiedziała, że słuchając audycji radiowych nie czuje się osamotnioną. Zauważalne jest, że migranci, pracujący w zawodzie, studiujący na wyższych uczelniach słuchają ukraińskojęzycznych programów polskich radiostacji (ukraińska redakcja Polskiego Radia, Radio Olsztyn, Skrynia), jak również ukraińskich radiostacji online (z Kijowa, z miast swojego pochodzenia, kilka razy wspomniano ukraińska redakcje Radia Liberty (Praga)).

Źródło: opracowanie własne

Telewizja

Większość respondentów regularnie ogląda telewizję, przeważnie polskie stacje TV, najczęściej takich programów jak *TVP 1* i *TVP 2* (41 respondentów). Migranci regularnie korzystający z Internetu, mówią, że oglądają także telewizję z Ukrainy. Wśród najczęściej wymienianych telewizji, które się ogląda online wymieniane są *Интер*, *1+1*, *5 канал*. Znany wśród przedstawicieli tej kategorii ukraińskiej migracji ukraińskojęzyczny program „Теленовини” nadawany w TVP-info. Kilku migrantów twierdzi, że ogląda ukraińską TV w telewizji satelitarnej. Podczas ankietowania wspomniano też, że migranci z Ukrainy chętnie oglądają rosyjskie stacje telewizyjne, które są w ofertach polskich dostawców telewizji kablowej (*1*, *OPT*)

Internet

Pod względem korzystania przez respondentów ze źródeł internetowych sytuacja jest wyraźnie zróżnicowana w zależności od statusu migranta (rodzaj wykonywanej pracy, legalny bądź nielegalny status w Polsce). 38 respondentów powiedziało, że korzysta z Internetu. Co prawda z pośród tych, którzy wykonują prace nie wymagające jakichś specjalnych kwalifikacji, z Internetu korzystają pojedyncze osoby (tłumacząc, że

opłaca się, bo Internet jest sposobem na bezpłatne rozmowy z rodziną, przede wszystkim z dziećmi-studentami, przez Skype).

Respondenci regularnie korzystający z Internetu, szukając jakichś informacji, najczęściej korzystają z wyszukiwarki google.com. Wśród polskich portali odwiedzanych przez respondentów najczęściej wymienia się Onet.pl i gazeta.pl; wśród ukraińskich – wielkie zróżnicowanie (odwiedzają strony kijowskich agencji informacyjnych np. unian.net, stronę informacyjnej telewizji 5.ua, a także portale tych miejscowości skąd pochodzą). Niejednokrotnie wśród wymienianych przez respondentów portali wspomina się strony rosyjskie – serwer pocztowy mail.ru; społecznościowy odnoklasniki.ru. Kilkakrotnie ankietowani wymienili portale mniejszości ukraińskiej w Polsce – harazd.net; nslowo.pl.

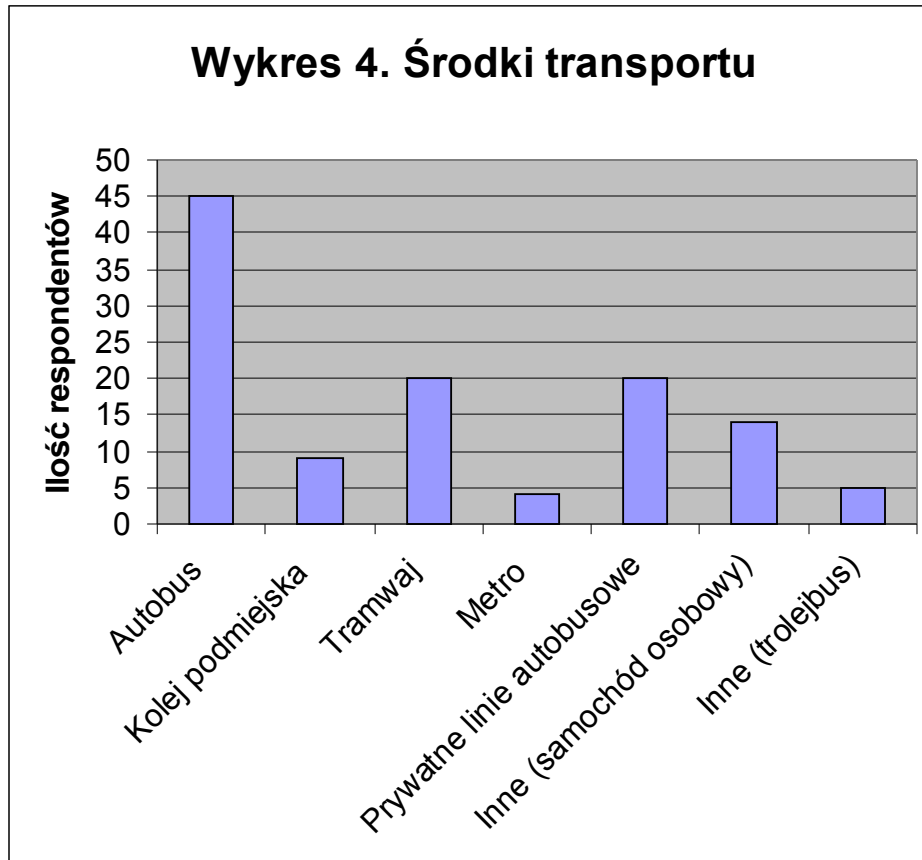
Podsumowanie

Respondenci chętnie i często korzystają z polskich mediów jako źródeł informacji. W zasadzie to polskie gazety, telewizja i radio są tymi środkami masowego przekazu do których migranci sięgają najczęściej. Kontakt z prasą drukowaną z Ukrainy jest dosyć zauważalny, lecz sporadyczny. Do telewizji i radia z kraju pochodzenia respondenci mają dostęp przede wszystkim przez Internet.

2.3. Sfera usług

Środki transportu

Tabela 6 pokazuje, z jakich środków transportu respondenci korzystają najczęściej. Zdecydowana większość respondentów jako środek transportu, z którego najczęściej korzysta wskazuje autobusy. Często wymienianym środkiem transportu są autokary linii międzynarodowych, którymi migranci najczęściej podróżują między Ukrainą a Polską. Jednym z miejsc, gdzie spotykają się migranci są dworce, z których odjeżdżają autobusy na Ukrainę. Właśnie tymi autobusami migranci najczęściej przekazują na Ukrainę paczki. Najrzadziej wymienia się samochody osobowe (dotyczy to przede wszystkim migrantów dobrze usytuowanych wiążących swoją przyszłość z Polską).

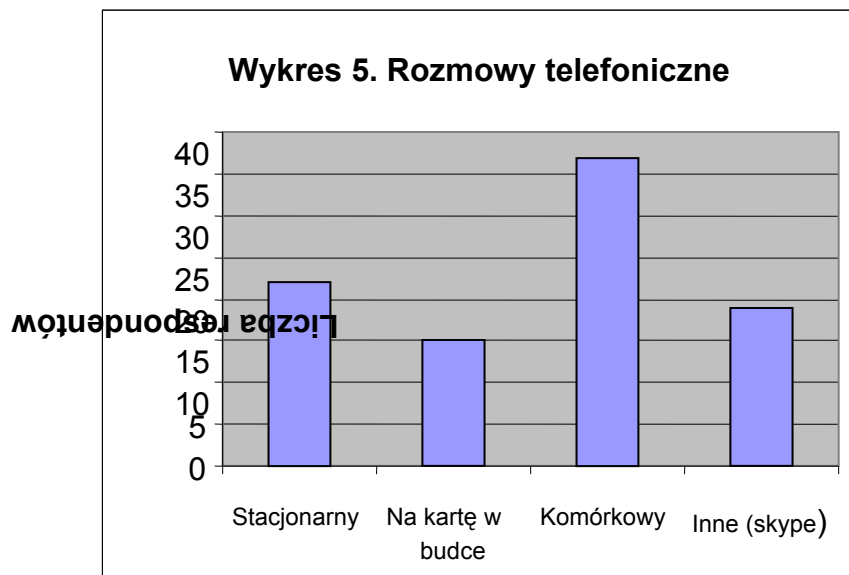

Źródło: opracowanie własne

Rozmowy telefoniczne

Respondenci dzwoniąc na Ukrainę najczęściej korzystają z telefonii komórkowej. Wśród operatorów wyraźnie przoduje operator Heyah, co jest spowodowane specjalną ofertą cenową tego operatora dla dzwoniących na Ukrainę. Respondenci korzystający z Internetu dzwoniąc na Ukrainę często posługują się Skypem. Zarejestrowano ciekawy fakt, iż w przygranicznym z Ukrainą Przemysłu liczna w tym mieście grupa migrantów wahadłowych korzysta z usług ukraińskiego operatora Kyivstar (Київстар), który ma zasięg w tym mieście.

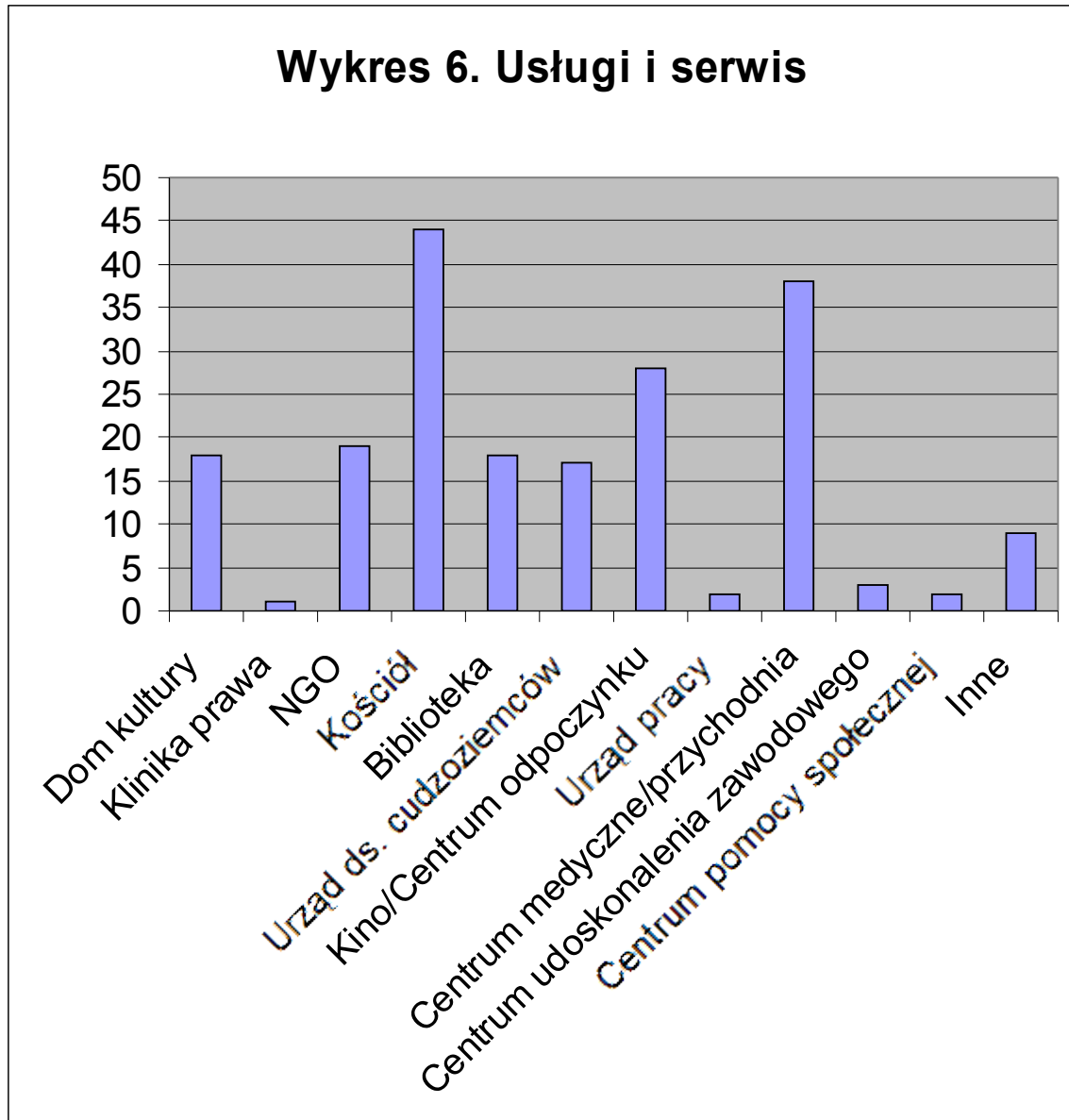

Źródło: opracowanie własne

Sektor usług

Specyfiką ukraińskiej migracji zarobkowej w Polsce jest jej szczególny związek z kościołami dwóch wyznań – Ukraińskiej Cerkwi Grecko-Katolickiej oraz Polskiej Autokefalicznej Cerkwi Prawosławnej. Właśnie greko-katolicyzm i prawosławie są najbardziej rozpowszechnionymi wyznaniami w tych ukraińskich regionach, które są szczególnie dotknięte zarobkową migracją do Polski (Galicja, Wołyń, Podole). Ponieważ staraniami autochtonicznej ukraińskiej mniejszości w Polsce te kościoły mają rozbudowaną strukturę faktycznie na terytorium całego kraju, siłą rzeczy parafie stają się ważnymi placówkami integracji migrantów. Tutaj migranci się spotykają, wymieniają się informacjami, a nawet szukają ofert pracy. Niekiedy ogłoszenia o pracy umieszczane są na tablicach ogłoszeń parafialnych, a nawet wygłaszane przez proboszczów. Tutaj też rozpowszechnia się prasę z Ukrainy. W niektórych parafiach przy wsparciu proboszczów odbywają się specjalne spotkania poświęcone aktualnym problemom migrantów. W kilku miastach licznie napływająca zarobkowa migracja z Ukrainy zasadniczo zmieniła charakter parafii w stronę ich „ukrainizacji” (Lublin, Warszawa, Poznań), co stawia przed duchowieństwem nowe wyzwania do których księża nie zawsze są przygotowani (na co zwracano uwagę pod czas ankietowania).

Wykres 6. Usługi i serwis

Źródło: opracowanie własne

W kilku miejscowości respondenci zwracają uwagę na wsparcie, które mają ze strony instytucji i stowarzyszeń ukraińskiej mniejszości. W przygranicznym Przemyślu, w Warszawie takimi instytucjami są ukraińskie placówki oświatowe, w Szczecinie – świetlica Zjednoczenia Ukraińców w Polsce. W ogóle nie sposób nie zauważyć faktu integracji części respondentów myślących o swoim zakorzenieniu się w Polsce w środowiska związane ze Zjednoczeniem Ukraińców w Polsce, które ma sieć regionalnych oddziałów w każdym województwie kraju. Respondenci z tej kategorii dobrze

poinformowani o kulturalnych przedsięwzięciach organizowanych przez mniejszość ukraińską, przede wszystkim o Dniach Kultury Ukraińskiej regularnie prowadzonych w różnych miastach Polski, a także o t.zw. Watrach, czyli corocznych zjazdach etnograficznej grupy Łemków, które się odbywają w południowo-wschodniej Polsce.

Pod czas ankietowania migranci mieszkający w Polsce od kilku lat wspominali o próbach założenia różnego stowarzyszeń przez obywateli Ukrainy mieszkających w Polsce. Inicjatywy te jednak mają charakter lokalny, często kończą się niepowodzeniem. Wpływają na to trzy czynniki :

- Ukraińcy szybko i bez większych problemów asymilują się z polskim społeczeństwem,
- bliskość Ukrainy
- istnienie instytucjonalnie rozbudowanego życia ukraińskiej mniejszości, która po części bierze na siebie zadania związane z zaspokojeniem popytu migrantów na przedsięwzięcia informacyjne oraz kulturalne.

Wśród polskich organizacji niosących pomoc w krytycznych sytuacjach, respondenci najczęściej wymieniają Caritas. Podkreślić należy bardzo niski poziom wiedzy respondentów na temat instytucji świadczących specjalistyczne usługi prawne dla migrantów.

Podsumowanie

Ukraińska zarobkowa migracja w Polsce nie wytworzyła własnych form zorganizowanego życia. Respondenci pracujący w Polsce legalnie, łatwo się przystosowują do warunków życia w tym kraju, korzystają z tych samych usług, co obywatele RP. Jeśli chodzi o instytucje, gdzie najczęściej i najchętniej pojawiają się migranci, to nimi jednoznacznie są grecko-katolickie i prawosławne świątynie.

3. Wyniki badania - informacje demograficzne

3.1 – Płeć

W badaniu wzięło udział 56 respondentów, w tym 37 kobiet, 19 mężczyzn

3.2 – Wiek

Tabela 2 przedstawia kategorie respondentów według ich wieku. Wyraźnie dominują osoby w wieku średnim, co jest charakterystyczne dla zarobkowej migracji z Ukrainy do Polski. Do pracy przyjeżdżają osoby, które muszą zabezpieczyć przetrwanie swoim rodzinom. Gdy chodzi o młodzież, to większość z respondentów mieszczących się w wiekowym przedziale 18-24 a także 25-34 lat to są studenci lub młodzi specjaliści, pracujący w swoim zawodzie.

Tabela 2. Wiek respondentów

Wiek	Liczba respondentów
Mniej niż 18	4
18-24	8
25-34	13
35-44	13
45-54	16
55-64	2
Powyżej 65	0

Razem: 56 respondentów

Źródło: opracowanie własne

3.3. Długość pobytu w Polsce

Tabela 3. Długość pobytu w Polsce

Okres	Liczba respondentów
Mniej niż 12 miesięcy	13
Więcej niż 1 rok mniej niż 3 lata	22
Więcej niż 3 lata mniej niż 5 lat	6
Więcej niż 5 lat mniej niż 10 lat	11
Ponad 10 lat	5

Razem: 56 respondentów

Źródło: opracowanie własne

4. Trudności w przeprowadzeniu badania

Respondenci chętnie odpowiadali na pytania ankiety. Co prawda, niektórzy narzekali na to, że pytań zbyt dużo i na to, że ich zdaniem, pytania nie zawsze są dobrze sprecyzowane. Na przykład migranci przebywający w Polsce legalnie i pracujący w

swoim zawodzie czasem zwracali uwagę na to, że czują się organiczną częścią „szerszej” ukraińskiej wspólnoty w Polsce (jednoczącej ukraińskich autochtonów i obywateli Ukrainy zamieszkałych w RP) i że ankieta „sztucznie” wyróżnia w tej wspólnocie „obcych”. Innym powodem do narzekań ukraińskich respondentów było pytanie ankiety nt. okresu przebywania w Polsce. Wielu z nich (t. zw. migracja wahadłowa) pracuje w Polsce przez kilka lat, ale z regularnymi kilkumiesięcznymi, a nawet półrocznymi przerwami, co jest spowodowane specyfiką systemu wizowego. Zatem zakreślając w odpowiednim rozdziale ankiety odpowiedź „mniej niż 12 miesięcy”, mówili, że nie do końca odpowiada to prawdzie, sugerowali dopisać w ankiecie zdanie – „dłużej, ale z przerwami”.

Największą pomoc w poszukiwaniu respondentów i przeprowadzaniu ankiet okazali kapłani Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, aktywiści Zjednoczenia Ukraińców w Polsce oraz regionalni korespondenci ogólnopolskiego tygodnika mniejszości ukraińskiej „Наше слово”. Jak wynika z przeprowadzonych w trakcie ankietowania rozmów, respondenci zainteresowani otrzymaniem informacji o działalności organizacji, które niosą pomoc wszelakiego rodzaju dla migracji zarobkowej. Szczególnie interesują migrantów konsultacje, gdzie można uzyskać pomoc prawną.

5. Podsumowanie i rekomendacje

Trzeba przyznać, że większość respondentów bez entuzjazmu odbierała informacje o możliwości skorzystania z pomocy organizacji, która pomaga powrócić do kraju pochodzenia. Po rozmowach przeprowadzonych z respondentami na ten temat nasuwa się wniosek, że migranci nie specjalnie wierzą w możliwość założenia własnej działalności gospodarczej po powrocie na Ukrainę. Kilka osób zapytanych wprost „dlaczego?” odpowiedziało, że na razie nie widzą perspektywy polepszenia gospodarczej sytuacji na Ukrainie. Wskazało też na problem powszechnej korupcji, która dusi mały biznes. Nie mniej jednak faktycznie wszyscy byli zdania, że chętnie dowiedzieli by się czegoś więcej na temat organizacji pomagającej w powrotach. Sugerowali też, że program powrotów był by skuteczniejszy, jeśli by pokazano migrantom konkretne przykłady udanych powrotów do domu i założenia własnej interesu.

W ostatnich latach charakter zarobkowej migracji z Ukrainy w Polsce zasadniczo się zmienił. Spowodowane to było wejściem Polski do UE oraz do strefy Schengen. Wskutek tych wydarzeń RP jako jeden z krajów wspólnoty europejskiej stała się atrakcyjnym rynkiem pracy tak dla wysoko kwalifikowanych pracowników jak i ludzi o niższych zawodowych kwalifikacjach, a także dla młodzieży, która przyjeżdża do Polski studiować z myślą o uznawanym w UE dyplomie. Zaostrzenie reżimu wizowego spowodowało też, iż część pracowników decyduje się na nielegalny pobyt. Innym zauważalnym zjawiskiem migracji ostatnich lat jest znaczne poszerzenie geografii ukraińskiej migracji zarobkowej – od „tradycyjnych” wschodnich województw (graniczących z Ukrainą) aż po województwa najbardziej wysunięte na zachód i północ. Tym samym na mapie geografii migracji obok tradycyjnych miast przyciągających migrantów, takich jak Przemyśl, Lublin, Rzeszów i Warszawa w ostatnich latach pojawiły się Szczecin, Poznań, Łódź.

Jednocześnie zauważalnym zjawiskiem ostatnich lat, a nawet miesięcy jest poszerzenie geografii migracji z Ukrainy. Jeśli w poprzednich latach do Polski przyjeżdżali Ukraińcy generalnie z zachodnich obwodów Ukrainy, bliskich Polsce kulturowo i językowo, to ostatnio, zwłaszcza po wybuchu światowego kryzysu, coraz częściej pojawiają się pracownicy z Ukrainy środkowej i wschodniej, którzy stracili pracę w Kijowie bądź w Rosji.

Migranci z Ukrainy nie tworzą w Polsce skupisk, są rozsiani w różnych dzielnicach tych miast, w których pracują. Osiedlają się przeważnie w tańszych dzielnicach, często mieszkają w mieszkaniach wynajętych na spółkę dla 3-4 osób (oszczędzając tym samym koszt mieszkania). Część migrantów, przeważnie dobrze wykształconych, pracujących legalnie i w zawodzie, integruje się w społeczność ukraińskiej mniejszości w Polsce. Właśnie w tej grupie migrantów obserwuje się zjawisko migracji do RP całymi rodzinami.

Przedstawiciele migracji „wahadłowej” słabo nastawieni na angażowanie się w społeczne i kulturowe życie w Polsce, a na rynku usług zainteresowani przede wszystkim usługami medycznymi (zwracają się do lekarzy w razie pilnej potrzeby). Migranci przebywający w Polsce nielegalnie najchętniej pojawiają się w ukraińskich kościołach, które uważają za miejsca godne zaufania.

Obecnie w środowisku migrantów z Ukrainy wyróżnić można dwie grupy – tych, którzy wiążą swoją przyszłość z Polską oraz tych, którzy traktują Polskę jako kraj, który pomaga przetrwać „trudne czasy”, a swoją przyszłość wiążą z Ukrainą. Zauważalne jest, że ludzi w młodym wieku znacznie więcej jest w pierwszej grupie.

Rekomendacje

- Migranci z Ukrainy chętnie czytają te polskie gazety, które mają dodatki z ogłoszeniami (przede wszystkim o pracy), a także bezpłatną prasę z ogłoszeniami, a zatem te środki masowego przekazu jak najbardziej nadają się do umieszczania tam informacji na temat programów IOM.
- Dużą popularnością cieszą się u migrantów wysokonakładowe popularne zachodnio-ukraińskie gazety, które również mogły by służyć jako środek przekazania informacji o działalności IOM.
- Informacje o IOM warto by zamieszczać w ukraińskojęzycznych programach polskich TV i radiach, a także w ukraińskiej gazecie „Наше слово”, jak również na portalach ukraińskiej mniejszości w Polsce. Mimo tego, że czyta te media niewielka część migrantów z Ukrainy, jednak jest to aktywny i mobilny segment migracji, który może przekazać ważną informację szerszemu kręgu odbiorców.

- Migranci często spotykają się i wymieniają się informacjami w ukraińskich cerkwiach, chętnie rozmawiają z duchowieństwem, zatem parafie są dobrym miejscem do umieszczania tam odpowiednich informacji i przeprowadzania akcji informacyjnych
- Migranci chętnie uzyskiwali by informacje z ulotek, najlepiej w rodzimym dla nich ukraińskim języku, ale wskazują na brak takich źródeł informacji
- Zdaniem wielu respondentów dobrym miejscem dla rozpowszechniania informacji IOM były by autobusy kursujące między Ukrainą a Polską, jak również dworce z których te autobusy odjeżdżają i gdzie migranci przekazują paczki dla swoich bliskich na Ukrainie.
- Miejscami często odwiedzanym przez migrantów tak tych, którzy przebywają w Polsce legalnie jak i tych, którzy mają status nielegalny, są konsulaty Ukrainy, gdzie również można by umieścić informacje na temat IOM.
- Z pośród polskich operatorów telefonii komórkowej migranci zdecydowanie wybierają Heyah, która ma w ofercie znacznie tańsze rozmowy z Ukrainą, niż pozostali polscy operatorzy (cała oferta Heyah jest przetłumaczona na język ukraiński). Warto by pomyśleć o tym w jaki sposób dotrzeć przez Heyah do Ukraińców korzystających z usług tego operatora.
- Propagując program dobrowolnych powrotów migrantom trzeba podawać konkretne skuteczne przykłady powrotów ich rodaków na Ukrainę.